kbira Rumi, biex Ġorġ jaqla' l-flus, li kienu l-hena tiegħu, ħajjru jibda jrabbi l-ħnieżer, joqtolhom u jmellaħhom u jbiegħhom lit-tajfa, għas-suldati. Ix-xogħol mar tajjeb u Ġorġ qala' flus kemm ried. Imma darba nkixef li kien qiegħed iqarraq bihom u mal-laħam tal-ħnieżer kien iħalltilhom il-laħam tal-klieb. Bagħtu jfittxuh, imma xi ħadd kien nebbħu minn qabel, għax laħaq ħarab u qabad xini u rħielha lejn Lixandra siksnijiet.

F'Lixandra ltaqa' mal-Insara 'eretki', li jgħidulhom Arjani u sar Nisrani 'eretku', bħalhom. Billi miegħu kien ħa ħafna flus, xtara qatiegħ kotba u rawwam bibljoteka kbira ġmielha u ħa l-isem li kien raġel mill-aktar għorrief. Għal hekk, meta l-Arjani seħħilhom li jkeċċu lill-Isqof Sant'Atanasju minn Lixandra, għażlu lilu b'Isqof minn bdielu. Dan kien għal ħabta tas-sena 336. Malli Ġorġ, l-Isqof 'eretku' ra li kellu siequ fil-falka, beda jagħfas lin-nies ta' taħtu, Pagani u Nsara, u jisloħ minnhom flus, bis-sewwa jew bid-dnewwa. In-nies ta' Lixandra xebgħu minn dak il-għaks, għal hekk darba għamlu għalih u għal sħabu, Djodoru u Drakonzju, u karkruhom u għalquhom f'ħabs. Ftit jiem wara ġemgħa kbira ta' nies ħabtu għal ħabs, kissru l-bieb, ħarġu minn hemm lil Ġorġ u lil sħabu u qatluhom u ħarquhom barra t-triq.

Żmien wara, ħafna 'eretki' qalbu Kattolki. U billi Ġorġ, l-Isqof Arjan kien magħdud fosthom bħala Martri, baqgħu jagħtuh qima bħala qaddis. Hekk, billi kien hemm żewġ Ġorġijiet Martri, Ġorġ it-tajjeb u Ġorġ il-ħażin, l-Insara bdew jitfixkluhom, u ma jagħżlux lil Ġorġ l-Isqof 'eretku' minn Ġorġ il-Kattolku, li kien suldat.

Imma ż-żejt jitla f'wiċċ l-ilma. U bit-tiftix ta' nies għorrief, deher ċar li qabel Ġorġ ta' Lixandra, kien hemm Ġorġ il-Martri, qaddis tas-sew.

ELSIE

(Ħaż-Żebbuġ, Marzu, 1958)

IL-FRANĠISKANI FIL-PALESTINA

Dak li llum nafuh b'San Franġisk t'Assisi, fil-bidu ta' żogħżitu, kien xebb mogħti għax-xalar u l-ħala ta' flus. Għal hekk, meta Alla għajjatlu għal ħajja qaddisa, il-bidla tiegħu kienet bħala diwja jew 'reazzjoni'', tal-ħajja li kien jgħaddi qabel. U mill-ikel u x-xorb żejjed, taha għas-sawm; mix-xalar taha għat-tewba, u mill-għana taha għal faqar. U ried fuq kollox jitgħarras mas-Sinjura tal-Faqar, li bit-Taljan ta' żmienu, kien isemmiha ''Madonna Povertà.

Din ix-xewqa ta' San Franġisk li jingħaqad għal kollox mal-Faqar, seħħet fil-misraħ t'Assisi, meta ċaħad għal kollox il-ġid ta' missieru, u saħansitra tah il-ħwejjeġ ta' fuqu. Hekk San Franġisk sar tas-sewwa għalim jew 'dixxiplu' ta' Ġesù Kristu. U bin-nifdiet tal-imsiemer u tal-lanza li qala' mis-sema, sar l-eqreb xbiha u l-għeżeż ħabib, minn rajh, ta' Ġesù Msallab. Riedet tkun il-ħila ta' Dante Alighieri u t-tqanqil u l-ħeġġa ta Hubertu ta' Casale biex jingħata ħjiel ta' din il-ħajja, imħeġġa u mixgħula, u mimlija bit-tbatijiet tal-Golgota, u ried ikun is-Sabatier li bil-kitba tiegħu fisser sewwa din ix-xenqa Franġiskana.

Billi dak iż-żmien l-Ewropa kollha kienet imħeġġa għal fidwa tal-Art Imqaddsa minn idejn il-Misilmin, u għal dan il-għan kienet tibgħat is-suldati

taghha imsejha bit-Taljan 'Crociati', jiġifieri Salibijin,, San Franġisk ma satax jibqa' barra u ma jiddaħħalx f'dik iċ-ċaqliqa tal-Insara, u għal hekk il-għajnejn u l-qalb tiegħu ma setgħux ma jinġibdux lejn il-pajjiż ta' Ġesù.

Fis-sena 1219 il-gwerrieri Insara dawwru l-belt ta' Damjietta, li dak iż-żmien kienet il-muftieħ tal-Eġittu, li, kieku ħaduha kien ikollhom taħt idejhom il-wetgħat tan-Nil u t-toroq tas-Surija u tal-Palestina. Jacques de Vitry li kien hemm mal-Insara u kiteb dak li ra, fil-ktieb tiegħu "Historia Occidentalis", niżżel fuq San Franġisk dan il-kliem: "Aħna rajna jasal ir-Raħeb Franġisku, dak li waqqaf l-Ordni tar-Rħieb iż-Żgħar, raġel fqir u ta' ftit kliem, imma għażiż bil-bosta għal qalb t'Alla u tal-bnedmin".

Imma San Franġisk ma kienx issieħeb mas-Salibijin, bħal ħafna nies oħra, biex jixxettel hu, fuq il-ħerba li kien iħalli warajh is-sejf. San Franġisk mar biex ikun id-dawl tal-gwerrieri Insara. U għal hekk meta huma ma riedux jisimgħu, huwa għadda għan-naħa l-oħra u mar fil-qalba tal-Misilmin. M'hux talli mar fost il-Misilmin, talli żżarda jitlob min għandhom li jħalluh ikellem lis-sultan.

San Franġisk kien sama' bis-sultan tal-Eġittu ta' dak iż-żmien, Melek il-Kamel. Kien jaf li hu raġel ta' qalb u għaqal kbir, u li ried, u kien jaf ibiġġel il-ħtiġijiet mal-ħajja. Kien jaf li dak is-sultan aktar kien iħobb il-ftehim inkella l-ġlied.. San Franġisk għal hekk għaddielu minn rasu ħsieb: la darba s-sultan huwa ta' rieda tajba, min jaf jekk biż-żgħil u bir-raj, jaqlebx Nisrani huwa u niesu, u hekk id-deni jkun safa ġid? Jewwilla fil-Qoran Ġesù ma hux imfisser bħala wieħed mill-aqwa Profeti tal-Islam? U Mirjam, Omm Ġesù, ma għandhiex fosthom qima mill-akbar? Jekk il-Misilmin isiru Nsara, l-imkejjen Imqaddsa jerġgħu jithennew bil-ġmiel u l-qima li kellhom qabel.

Iżda l-mogħdrija tal-Fqir t'Assisi ma kenitx fehmet li l-ġens tal-Misilmin huwa mfassal bħal ma fissru Dante: "alla conversione ribelle". Huma jgħidu li Allaħ tagħa lil Mosè il-Liġi, lill-Insara l-Vanġelu u lilhom tahom il-Qoran. Mosè, Ġesù u Muħammed huma Profeti t'Allaħ, u fosthom Muħammed hu l-aħħar u l-akbar, u ma hemmx Divinità ħlief Allaħ. San Franġisk daħal quddiem is-sultan u kellmu bħala ħabib. Is-sultan inġibed lejn dak il-Fqir, li ma kellu xejn mid-dinja u stagħġeb bil-qlubija tiegħu, u tah kitba minn idejh biex ħadd ma jinbxu, u la lilu, anqas lil sħabu, ir-Rħieb tal-Habel. Imma l-ħolma ta' San Franġisk, li s-sultan jaqleb Nisrani, ma seħħetx. Għal hekk, mogħni b'amar is-sultan, baqa' sejjer lejn Ġerusalem.

U minn dak iż-żmien 'il hawn għaddew aktar minn seba' mitt sena, u fost il-mewġ taż-żminijiet u t-taħbit tad-dinja u t-taħwid taghha, l-"Orjent", jiġifieri x-Xerq, baqa' sejjer fil-mixja tiegħu, bla ma jitbiddel, iħares lejn Ulied dak ir-Raħeb Fqir li daħal fih l-ewwel darba b'amar is-sultan. U r-Rħieb Franġiskani jagħmlu l-ġid lil kull ħadd, u jitolbu minn għand Alla l-ħniena għad-dinja, u jżommu fil-qima li tixirqilhom l-Imkejjen Imqaddsa li fihom għex u miet Sidna Ġesù Kristu. Jirtu dejjem il-għelm u t-tiġrib minn ta' qabilhom; fqar u miġbura, imlaqqgħin minn kull ġens tal-Ewropa, l-Asja u l-Amerka, ma għandhom x'jaqsmu mal-pulitka ta' ħadd. Il-għan tagħhom ma hux għan ta' din id-dinja, imma l-għan tal-ħelsa tal-erwieħ li għalihom, ġewwa dik l-art, Ġesù bata u miet fuq is-salib. Bħal ma missierhom San Franġisk ċaħad il-għotjiet li ried jagħtih is-sultan,

Melek il-Kamel, hekk huma jiċħdu ukoll kull xorta ta' għana ta' din id-dinja. Il-għajnejn jixxarbu bid-dmugħ meta wieħed jaqra l-istorja tagħhom. L-Insara tal-Ewropa, b'kull ma għamlu bis-sejf, ma rebħux l-Imkejjen Imqaddsa, imma l-Franġiskani rebħuhom, bis-sliem u bil-kelma t-tajba.

Ġesù qal lill-ixirka tiegħu: "Sa nibgħatkom bħal ħrief fost id-djieb. Kunu għaqlin bħas-sriep u bla ħjiena bħal ħamiem". U l-Franġiskani, dejjem b' dan il-kliem f'moħħom, waslu fejn waslu u għamlu l-egħġubijiet. Inqatlu, bosta minnhom, bħala ħrief, imma bil-għaqal tagħom, min-naħa l-waħda jew l-oħra, dejjem ġebuha fejn reduha. M'hux biss il-moħqrija ma tistax għalihom, imma anqas il-mewt.

Uħud mill-Imkejjen Imqaddsa kienu taħt idejn il-Misilmin, oħrajn kienu mħarsa minn qassisin tal-pajjiż u rħieb ta' Rit Orjentali. Il-gwerrieri tas-Salib kienu ħallew lill-Insara tar-rit Xerqi bħala sjied tal-knejjes li kienu bnew huma. Kif jgħidu l-aħħar kittieba ta' dak iż-żmien, il-gwerrieri Latini kienu ħbieb sewwa mal-qassisin Sirjani. Is-Salibijin ma kenux iżommu bħala egħdewwa tagħhom dawn l-Insara ta' Liturġija xorta oħra minn tagħhom jiġifieri, minn ta' Ruma, għal kemm marbutin mal-Papa bi rbit dgħajjef u ħafif. L-anqas ħbeberija li kien hemm kienet mal-qassisin Griegi Ortodossi, għax dawn kien jidhrilhom li huma qawwijin u kbar u għalhekk ma kellhom joqogħdu taħt ebda jedd li ġej mill-Papa, u jistmellu l-Latini u l-knisja ta' Ruma. Ir-rebħiet tal-gwerrieri Latini qarsuhom u t-twaqqif tal-Imperu Latin ta' Kostantinopli fis-sena 1204, aktar tagħhom ġewwa. Il-għan tal-Franġiskani, mela, kien ukoll li jreġġgħu lejn Ruma lill-Insara kollha tax-Xerq, li kienu tbegħdu minnha ħtija tal-pulitka bla djiena, tal-imperu ta' Biżanzju.

Il-Franġiskani lejn dan il-għan kienu xeħtu s-saħħa u l-ħsieb kollha tagħhom. Iżda l-istorja tixhed kemm kienet dgħajfa u qarrieqa r-rabta li saret, b' ħidma kbira tal-Franġiskani, fil-Konċilju ta' Lyon fis-sena 1274 u ta' Firenze fis-sena 1452. Il-Maronijin ta' Libnan biss urew qima lejn ix-xogħol tal-Franġiskani u baqgħu fidili lejn Ruma u lejn il-kbira knisja Latina. Il-Griegi, l-Armeni, is-Sirjani u l-Kaldej reġgħu nfirdu u ħadu l-qagħda li kellhom qabel, fi żmien il-ġlieda l-kbira Teoloġka.

Il-Papiet bosta drabi nqdew bil-Franġiskani bħala Nunzi u Delegati għal knejjes Xerqija jew 'Orjentali'. Wieħed mill-aktar li ħadem f'din il-għamla ta' xogħol, kien Patri Griffon, Belġjan. Fis-sena 1450 kien mibgħut fost il-Maroniti ta' Libnan u raġa' kien mibgħut hemm fis-sena 1469 mill-Papa Pawlu II bil-bolla "Virtutum Deus". Kien milqugħ tajjeb wisq mill-Patrijarka ta' dak iż-żmien, Pietru, li kien iħobb wisq jieħu r-raj tiegħu. Għal hekk il-Franġiskani għandhom ġiħ kbir, li dejjem ħadmu għal għaqda ma' Ruma tal-Insara Orjentali, li kien ukoll il-ħsieb ta' missierhom San Franġisk, meta fl-Eġittu daħal ikellem lis-sultan. Ġesù beka fuq Ġerusalem, imma għamel kemm għamel, ma seħħlux iġiegħlha temmen bih u tagħmel it-tewba. F'hekk, ir-Rħieb Franġiskani, bħala ixirka ta' Ġesù, ma humiex anqas mill-Imgħallem tagħhom.

Billi ma seħħilhomx dan il-għan, ulied San Franġisk, kellhom jibqgħu fuq il-għan l-ieħor: il-ħarsien tal-Imkejjen Imqaddsa. Ma' tul is-seklu Tlittax kien hemm żewġt Irħieb Franġiskani fil-Qabar ta' Kristu, flimkien mar-Rħieb Griegi. Kellhom ukoll dar żgħira qrib il-Pretorju ta' Pilatu, ma' ġenb is-San-

twarju ta' Xmun il-Kirjani, jiġifieri ħada l-Ħames Stazjon tal-Via Sagra. Wara seħħilhom jiksbu biċċa art fuq il-għolja ta' Sijon u seħħilhom ukoll li jiksbu taħt idejhom iċ-Ċenaklu Mqaddes b'xi djar ta' ma' dwaru. Minn hemm kienu jagħtu kull għajnuna li jistgħu lill-Insara tal-pajjiż u jilqgħu liż-żawwarin li jmorru jżuru l-Art Imqaddsa, mill-Ewropa, u jaħdmu dejjem biex iġibu taħt idejhom l-Imkejjen Imqaddsa l-oħra.

Iżda, ma' tul dan iż-żmien kollu, li fih il-Franġiskani kienu weħedhom iħarsu r-Rit Latin fil-Palestina, kellhom jaħmlu wisq moħqrijiet. Gwerer, taqlib fil-politka, tixwix fost in-nies, xi ħsara li jagħmlu l-Insara lit-Torok, kull ġrajja minn dawn kienet għal Franġiskani għajn ta' tbatija. Irħieb minnhom kienu jkeċċuhom, oħrajn jixħtuhom il-ħabs, xi wħud joqtluhom, u l-koll kemm huma jaħqruhom. Imma malli t-taqbida kienet tgħaddi, arahom l-imkeċċijin jerġgħu jiġu u jġibu magħhom Irħieb oħrajn biex jimlew il-fieragħ tal-maqtula. Jerġgħu jibdew jaħdmu biex biż-żegħil jew bil-flus, jew bil-ħaġa l-waħda u l-oħra, jerġgħu jiksbu l-Imkejjen Imqaddsa li jkunu tteħdulhom. Għal dan il-għan il-Franġiskani kienu jitolbu l-għajnuna tas-slaten Insara, biex jaqbżu għalihom mas-slaten tal-Eġittu u tas-Surija. Għal dan kienu jinħarġu minn għand is-slaten dokumenti msemmija "firmani", li jagħtu lil Franġiskani, jew "Ruħban al-Ħabla" (irħieb tal-ħabel) il-jeddijiet li kellhom qabel.

B'dan ix-xogħol u t-taħbit u bit-tixrid ta' dmugħ, għaraq u demm, il-Franġiskani saħħu l-qagħda tagħhom fil-Palestina; u għal kemm, drabi, jiġi xi ftit żmien ta' kwiet u sliema, x'jinqala' warajh, ħadd ma jista' jaf.

KAPPILLAN D. ĠUŻEPP CAUCHI

IS-SUFA

Hawn Malta, meta xi ħadd iħajjarna nixtru xi ħaġa għolja, biex nagħmlu enfasi li ma għandniex flus, inweġbuh: "Issa nbiegħ is-sufa u nixtrieha!" Jew: "Iwa, issa nbiegħ il-qmis!"

Din li "nbiegħu s-sufa", hija kelma qadima għall-aħħar. Ara kemm hi qadima, kienu jgħiduha l-Palestina u tinsab miktuba fl-Evanġelju. Mela ħalli naraw is-sufa x'inhi.

Għad baqa' ħafna rġiel hawn Malta, fir-rħula, li xitwa u sajf jilbsu franella. Il-franella tkun donnha qmis bla buttuni, tas-suf. Ir-raħħala li jkollhom in-nagħaġ aktarx li jagħmluha minn suf in-nagħaġ tal-merħla tagħhom.

Dik, fil-qedem, kienu jgħidulha s-sufa, m'hux il-franella. U kienet tkun twila sal-għarqbejn, donnha ċoqqa ta' raħeb, u kienu jilbsu lilha weħedha r-rġiel, meta ma kenux għad jilbsu qalziet. Is-sufa kienet, mela, l-aħħar ħaġa, li bniedem ma jistax jgħaddi mingħajrha. Għal hekk jgħidu b'ironija "Nbiegħ is-sufa", jiġifieri: Nbiegħ l-aħħar ħaġa li għandi; noqgħod għorwien!

Fl-Evanġelju miktuba hekk: Ġesù qal lix-xirka tiegħu: "Meta bgħattkom bla flus u bla ikel u bla ħatar, qatt ma ġralkom xejn. Imma issa (li jiena sa nħallikom) biegħu s-sufa u ixtru sejf, għax insaff is-safa! (jiġifieri: wasal il-waqt sa jkollkom taħsbu għar-raskom).

Kemm hawn kliem qadim, hux, fil-Lingwa Maltija? U aħna ngħiduh u ma nifhmuhx, u ma nintebħux bih!

"IL-GĦARBIEL"